

**FRIEDRICH NAUMANN
FOUNDATION** For Freedom.

Acest proiect a fost realizat cu sprijinul financiar
al Fundației Friedrich Naumann pentru Libertate România.

Fundația Friedrich Naumann pentru Libertate nu este responsabilă
pentru conținutul materialului. Opiniile exprimate sunt exclusiv
ale autorului. Acestea nu le reflectă obligatoriu
pe cele ale Fundației Friedrich Naumann pentru Libertate.

Cristian Preda este profesor de științe politice la Universitatea din București. A publicat mai multe volume despre evoluția gândirii politice românești, istoria liberalismului, sisteme electorale și politica postcomunistă. A tradus, de asemenea, în română autori precum Benjamin Constant, François Guizot, Alexis de Tocqueville, Raymond Aron sau Pierre Manent. La Humanitas a coordonat colecția „Polis“, a publicat *Mic dicționar de gândire politică liberală* (2004), *De ce așipesc parlamentarii? Și alte întrebări pestrițe despre politica românească* (2020, 2023) și *Robul succesului. Viața politică a lui Victor Eftimiu sub șase constituții* (2022). Tot la Humanitas a coordonat volumele *Ce vrem de la președintele țării? Ghid civic pentru alegătorii români* (2024) și *Cum a rămas România fără președinte ales* (2025).

CRISTIAN PREDA

IDEOLOGII
ȘI IDEOLOGII
,
ÎN ROMÂNIA
CONTEMPORANĂ

HUMANITAS

Redactor: Alexandru Skultéty
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Bogdan Nicolau
DTP: Dragoș Dumitrescu, Dan Dulgheru

Tipărit la Bookart Printing

© HUMANITAS, 2025

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Preda, Cristian
Ideologii și ideologi în România contemporană / Cristian Preda. –
București: Humanitas, 2025
Index
ISBN 978-973-50-8950-4
32

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723 684 194.

Cuprins

Prefață	11
Radicalii de stânga	25
Conformismul 1968-ului românesc – O mănăstire devine închisoare politică pentru a renaște ca mall – Râvna contra burgheziei – Chiar și cei mai vehemenți anarhiști au lăsat foarte mult de la ei – Contra transformării în marfă a orașelor – Lupta cu capitalismul verde – Lupta împotriva feminismului carceral – Lupta contra pieței presupus „flexibilizate“ a muncii așa-zis „independente“ – Lupta cu granițele, statele și războaiele – Să ne lăbărțăm de ideologia dominantă – Hrană, nu bombe – Acțiunea antispecisistă – Unii porci își decorează culcușurile cu flori alese – ASIR – Când ultimul capitalist va fi spânzurat cu mațele ultimului birocrat – Cacopitalism, totaliberalism, Dada-Democrație – România a devenit o țară grotescă – Politizarea conștientă a teatrului într-o direcție de stânga – Anticomunismul e folclor oral – Scena și etica punk – Nu cumpărați nimic!	
Neocomuniștii	56
N-am vrut să mor, și de aia nu sunt erou! – Recurgeți la metodă! – De la sinergetică la Revoluție și de la mineriade la trei mandate prezidențiale – Reconceperea societății socialiste – Puțină lume știa ce mișcă – În revoluție nu v-am văzut, acum vreți război – Am fost înșelați de niște oameni setoși de putere – Un vechi stalinist devine fesenist – Nu este omul pentru liturghie, ci liturghia pentru om – Un personaj aproape mitic s-a lăsat coborât de activități mărunți-mărunțele – Aborigenii au construit din placaje o formă care imita un frigider – Bancherul, după ce a primit banii, nu-i încuie în case de fier – Trei ore zilnic pentru a pune biciul pe ei – Metamorfoza de peste noapte din cetățean în demnitar – Între Framania, America și Chiberia – O parte din ființa președintelui Iliescu va rămâne în acel palat – Comportament ridicol de dascăl îmbrăcat în straie de politician – Au fost influențe externe care au provocat transformări așteptate de populație – Nu m-am mai înscris în PNT, m-am dus la FSN – Hienele s-au convertit în iepurași, iar securiștii – în porumbei – Eu am făcut începutul – Un om care tinde spre a fi saltimbanc – Bebe-certificat – O garoafă de prins la butonieră – Codri	

de argint unde laptele curge în râuri și câinii umblă cu covrigi în coadă – Revenirea la comunism – Pentru contra – De la 181 de probleme urgente la derbedeismul politic – Vai, m-am vândut lui Iliescu și, automat, m-am dat cu comuniștii! – Atacați de toți, adică neutri – O revoluție nu de catifea, ci de cearceaf – Eu, Domnule, sunt un spirit independent – Prostia la români – Mereu lovit, ca și cum ai fi un ticălos nenorocit – Simpatizanții spicului de grâu – La noi se poate adresa și cu tovarășe, și cu domnule – Modelul nostru e unul al societății, nu al unor Robinsoni concurențiali – Nu mă regăsesc printre mazete – Căși sociale – Postfascismul n-are nevoie de trupe de șoc și de dictatori – Partidocrație clientelară, neofeudalism și autoritarism latent – Să aclimatizăm cea mai exotică plantă de import! – Intelectualii publici sunt tot mai publici și din ce în ce mai puțin intelectuali – Într-o vegetație luxuriantă post-atomică de tip Cernobil – De ce tace Tismăneanu, argat la un blog de dreapta? – De la antibăsism la lucruri care ne privesc pe toți – Păcatul neoliberal – Stabilitatea internă creată de neodezvoltaționismul populist – Spiritualități cu vectorizare capitalistă – Ne vom duce copiii muri-bunzi cu taxiul la spitale private

Social-democrații

179

Codul Numeric Personal Național – „Creștinarea“ foștilor comuniști ar fi putut fi mai ușoară – Un fel de potecă tăiată în junglă – Cât am fost în SUA, am mâncat numai hamburgeri – O singură direcție: Vestul – Apele curg la vale, iar nu la deal – O doctrină eliberată de marxism – Noi, românii, am inventat teatrul absurd – Fără ochelari de cal – Rodica a semnat „Sanda“ sau „Georgeta“ – Românii ar putea trăi iarăși în pomi, în nămol – Pesedist incorect politic – Ori Nadia, ori Spania – Viorica Dăncilă a fost jignită – Român, cetățean european și social-democrat

Feministele (și feminiștii)

224

Provocări ale faptului de a fi femeie în România de azi – Primele instrumente oferite organizațiilor active pe problema femeilor – Asaltul ginocrației asupra phalocrației – AnA – Nici un -ism nu trezește mai multă ostilitate ca feminismul – Fanel sau manel – Buget sensibil la gen – Feminismul nu e marxism, nici comunism, nici stângism exagerat – Dumnezeu mi-a dat prea multă fericire – De ce gândesc așa acești bărbați – Chelbosul și scufia de mărgăritar – Puterii care zdrobește și distruge îi opunem puterea feminină care îngrijește și apără – O soluție de tip leninist e imposibilă și indezirabilă – Interesul meu era să-mi apăr familia – Orice babă are Facebook – Uneori, singura soluție e sarcina întreruptă – Munca domestică este exploatare – Adesea fascismul este considerat poezie – „Fiți pozitivă!“, mi-a scris învățătoarea când a aflat că am covid – Cui îi este frică de uterul femeii rome?

Ecologiștii

263

Spre sinucidere sigură – Disciplina despre înțelepciunea vieții în cămin – Veți constata că banii nu pot fi mâncați! – Vitalogia – Contra școlii ecosofice – Dintr-o localitate în strămutare, primii care pleacă sunt morții – Corectitudine intergenerațională – Contra becalizării – Nostalgia pentru vraștea cosmică dinaintea intervenției omului asupra mediului

Avocații minorităților

De dragul lui tata, sunt aromâncă – O stare de multiplu minoritar – Refuzul disjunției exclusive între Dreapta și Stânga – O Europă în miniatură – Slovaci și cehi – Am devenit un diamant – Schipetari – Niciodată fascismul să nu mai poată să ridice capul în această țară – Mai multe voturi pentru macedoneni decât sunt la recensământ – Un viitor aici în România și deopotrivă un viitor politic – Și eu ce crezi că sunt, suedez deghizat? – Bă, de ce ești tu țigan? – Este mai ieftin să construim o uriașă identitate europeană – Rromathan – Fiind frați în Hristos, nu acceptăm curente naționalist-șovine – Naționalismul minoritar e ca o durere de măsea – Nu punem carne crudă sub șei de cai – *Ria, ria, Hungária* e handicap, nu avantaj – M-am săturat de Mitică – Nu e nevoie de federalizare – România de azi nu are ce să federalizeze – Devoluția nu duce Transilvania în Europa – Bănățean, deci central-european – În Banat și un câine e mai întâi bănățean și apoi câine – Tigrii Daciei din Iași – Ziarul orizontal – Periferia culturală a Europei – LSR – Copiii lui Irod – Ieșirea din invizibilitate – În numele mamei, al ficei și al tuturor lesbienelor, amin – Sex work is work – *Queer* ca împotrivire la capitalismul neoliberal – Ideea e să nu-ți inunzi colonul

Intellectualii

351

Punctul 8 – Un academician golan – Fără memorie, riscăm să devenim o țară de înlocuitori, și nu de locuitori – Ce se întâmplă în România mi se pare o continuă jignire adusă inteligenței – Monarhiștii de pe Bulevardul Republicii – Să nu apuci ziua în care o să moară Ceaușescu! – Atrofia memoriei în societatea postdecembristă – Antiabsolutist, antiautoritar, antioracular – Diferențele de structură dintre național-comunism și național-anticomunism nu-s mari – Impresia falsă că aș fi mai nedrept cu cei „de bine” decât cu cei „de rău” – Monarhie sau republică: o dezbatere fără obiect – Întrebări fără răspuns după căderea unui regim comunist antisemit – România de azi, un caz de tiranie a majorității – Debalcanizarea României – Nu-mi plac converțiții, nu cred în convertire – Cealaltă Românie – Postcomunismul ca vârstă de bronz – Am venit aici pentru a-i schimba pe oameni, n-aș vrea să mă schimbe ei pe mine – Trasul de sfori în culise îmi repugnă – Disident în comunism și antiamerican mereu – Marea Veroluție Fesenie – 73 de zile ca președinte de județ – Idealiștii anilor romantici coexistau cu pragmaticii ce pregăteau capitalismul – Contra transformării României într-o odioasă demokatură – Citatul din Caragiale stă asupra noastră ca o fatalitate, ca o insomnie – Anticomunismul nu poate fi nici de dreapta, nici de stânga – A deveni liber e altceva decât a fi liber – Nu putem reuși decât împreună – Suplimentare stoc steaguri – Un diplomat prins de febra revoluției – Dreapta e vocală, dar n-are putere, stânga e formală, dar difuză – Agitația lor respingătoare – De ce ar avea nevoie România de Basarabia? – Licheaua, lingăul, impostorul, furunculul, animalul și vaca blondă – Un mic portret al unei perioade ciudate din istoria României – Cârâie, zbiară, înfoaie-ți coada, zbârlește-ți ostentativ mustățile! – Sindromul CVT – Înghițitul de broaște, sportul-fanion al politiciii – De ce nu e și la *noi* ca la *ei*? – O dictatură a magistratilor e la fel de nocivă ca oricare altă dictatură

Liberalii

476

Afin cu Tocqueville și Röpke – Știu ce înseamnă lipsa de libertate – Nu există în politică îngeri sau demoni – Mi-a fost totdeauna frică să descopăr prostia marilor oameni – Familia mea, de 150 de ani, era liberală – Liberalism fără democrație – Un liberal care credea că Antonescu a fost „un mare Român“ – Libertate în contractualitate – Ce folos c-am fost un an în guvernul Stolojan? – Ambasadorul golanilor – De la liberalism la pluralismul dreptei – Anchetat în 1949, anchetator după 1990 – O persoană idioată nu trebuie să aibă drept de vot – Să nu lăsăm unor lătrători monopolul dragostei de țară – Un liberal mai apropiat de ceea ce îndeobște se numește creștin-democrație – Traian din Băsești – Și pisica e felină, dar nu e tigru – Entitatea geopolitică UE-SUA – Avionul de Bruxelles – Când apeși butonul verde – Reaganismul ca model – Un membru al „fostului Partid Național Liberal“ – În viața particulară admit și bărbierirea maimuțelor – Un montaignian eclectic – Un liberal bine temperat de un spirit conservator – Un liberal civic-democrat – Un fel de liberal sau mai degrabă neoliberal independent – Corupție să fie, dar să aibă și populația un folos din asta – Liberal fără de partid – Eurobalcanizare – Liberalism reflexiv, pragmatism reflexiv, democrație reflexivă – Acum 3.000 de ani toți hindușii erau naziști – Un grup penelist de orientare liberal-conservatoare – Ori rezști, ori mori – și asta din prima zi – Teama de moarte politică – Un plan cu șapte revoluții – Efectul de paralaxă – Când liberalismul ajunge antisistem – Cred că pot supraviețui și cu un rinichi – Partidul e un copil al nostru, nu o vacă de mulș – România a fost și este un proiect de țară *ca afară*

Democrat-creștinii

591

UECD – Om, creștin, european și român – Împotriva sexo-marxismului – Făptura cea mai calomniată din țară – Fără concesii sau retușuri la principii – Stăpân e tot PCR cu numele schimbat în FSN – Structuri supermafioțe ne acoperă în plan politic – Mineriate. Cozma. Prim-ministrul Radu Vasile – Dreptul să nu fii de acord cu mine – Maniu ne-a prevenit că vom fi ocupați mulți ani de sovietici – Triada familie–biserica–școală – O punte între „eu“ și alteritate – Țară eminentamente asaltată de pitici politici – La fel de comunist ca și Papa de la Roma – Detestabila confruntare confesională – Căderea zidurilor Ierihonului – Șeful secției PNT din MAE – Contra unor aspirații țaristo-bolșevice – Contra politrucocienilor – Altoiul democrat-creștin – Președinte de onoare al congreselor – Un agrarian – O simplă vibrație – Oximoronia – Un neopașoptist întârziat și singur – Critica postideologică, mașinărie intolerantă și distrugătoare – Umanism creștin pentru românii de la Dunărea de Jos – Lichidarea oligarhiei coloniale sovietice – De la creștin-democrație la humanologie – Securitatea a șters urmele crimelor – De la F.F.F. la L.C.S. – Concepte tipic creștin-democrate – Vom avea oare și preoți androizi? – Cu partidele creștin-democrate, electoratul e neîndurător – Democraților nu le plac pisicile – Secularizarea nu-i ireversibilă în Europa – Ortodoxia este, într-un fel, noul limes al Uniunii Europene – De la fabrică la parohie – Este indecent ca votul unui geniu să fie anulat de votul unui agramat

Libertarienii

709

Capitalism românesc: un plagiat după o idee americană – Respingerea capitalismului nu este doar ilogică, este și inumană – Cu cât mai puțin stat, cu atât mai bine – Rațiune-euforie-panică-rațiune – Sendviș cu brânză sau

trotinetă? – Bizonii n-ar fi pe cale de dispariție dacă autoritățile nu interziceau vânzarea lor – Ideologic, cartofii prăjiți sunt asociați cu McDonald's – Libertarian și suveranist

Conservatorii

Reacții de bun-simț la ofensiva prostiei și a imposturii – Moderăția militantă, ostilă oricărui mesianism – Sfântul Grigorie ne ajută și azi – Părinții pustiei se arată a fi persoane avizate – Nu apăr capitalismul cu Evanghelia în mână – Cum poți fi conservator fără să fii legionar și fără să fii de stânga – Cel mai liber stat – Proștii strălucesc prin diversitate – Țara „ca și cum“ – Franțu-zoică de origine, româncă prin alegere – Cea mai uzuală accepțiune a Dreptei – Contra tribului progresist – Când șahul ajunge un joc încorect politic – Când umanismul devine conservatorism – Partidele noi mor primele

736

Naționaliștii

Agentei britanice i s-a atras atenția că este urâtă și are dinții stricați – Vatra Românească – Ungarismul ca imperialism – Poate apăsarea și un al treilea stat românesc, tot independent! – Sunt unul dintre oamenii care vor reface unitatea rasei albe – Un nou eon european, cel românesc – Nobilii daci erau oameni umblați, la curent cu problemele zilei – Patria mea e Dacia – Dacoromânismul în forma sa de masă – Dacii trăgeau cu săgeți în norii negri de ploaie – Românul pare să creadă că dracul se lasă „șmecherit“ la modul vulgar – Doar Ortodoxia regenerează viața Neamului Românesc – Naționalismul românesc va fi creștin sau nu va exista deloc – Provincialismul românilor occidentalști – Este celebru cuiul Getic care nu ruginește – Un tribun vulgar – Sentimentul național este folosit, deturnat, compromis – Națiunea și diamantele urii – Dracula a fost femeie – Partidul Revoluției Mondiale Anticomuniste din România – Războiul civil macină țara – Capitalism ortodox – Politică între „da“ și „nem“ – Simte și gândește românește – Două calculatoare de bază, unul la Securitate și celălalt la Comitetul Central – Iubesc România pentru că nu se închină la timp – Familia trilaterală scoate România din starea de moluscă – Războiul tuturor împotriva tuturor continuă să devasteze o țară – Un revoluționar în luptă cu civilizația Arahnică Tarantulară – Europa germano-catolică programează dezastrul – Români filo-români sunt prea puțini – Am poze cu toți – Oameni care preferă deplasarea perpendiculară pe sol – Eu nu sunt politician și am un proiect de țară – Rost – Crucea românității – Națiune, credință și pasăre sulegetă – Doar pigmeii dezmint memoria lui Zelea Codreanu

788

Neafiliați sau fără busolă

Președinte de firmă, de partid și de ONG – Schimbarea chiar e posibilă – O fetiță analfabetă mi-a furat penarul – Am devenit o societate de lupi liberi și hămesiți – A cincea putere – E vremea să deschideți ochii și să-i vedeți tatuajele cu „Muie Dinamo!“ – Bine că Președintele nu e vulcanolog – O depresie politică – Festivismul prăbușirii – Din presă într-un birou cu stemă – Am putea fi Momânia – Mai bine mort decât comunist – Sugestie-avertisment pentru guvernanții de ieri, de azi și de mâine – Între reabilitare și Ispititor – 4 ore și 40 de minute – Cum ar putea fi instaurat un stat militar – Câte un senator și doi deputați de fiecare județ – Ța, ță, ță, Emile, ță! – Marine, șahul te face mai deștept! – De la umanism la onorologie – Rumun-dacia, un proiect al NeoZAMOLXIENILOR DEOUMANIȘTI – Civilizația umană

867

începe în Ramania – Maghiarii i-au ascuns pe daci – Americanii ne vor lovi în ținutul secuiesc – Porcule, știam că ești aici! – Grupul de Investigații Politice – Comandantul se simte bine când altora le e rău – Eșecul Mcdemocratizării neoconservatoare a lumii – Putin, un model pentru Bănescu – Partidul Național-Țărănesc Liberalo-Democratic Creștino-Socialist Ecologist – B de la Bănescu, N de la Năstase, I de la Iliescu – PPP – Republica ciclotimică română – Bucură-te, Hristo Boteve! – Era să îmi ies din fire de atâta nesimțire – Partidul Național al Proștilor – Doar trei zile m-am simțit fericit – Un republican pe o superlumnă – A fost creat principe – România fără corset – Se poate citi de la stânga la dreapta sau de la dreapta la stânga – Generalul rus e om bun și vesel – Un român rupt în fund – Desființați România, netrebnicilor! – Când țara e doar țintă pentru Mossad – Cea mai mare curvă – Lighioane politice – Nu l-am pălmuit pe Nicu Ceaușescu! – Politicienii sunt caricaturi – Andiamo, Maricico! – Am preferat să mă ascund la țară, în pădure – Un trib incomod și de moravuri grele – Critica împăratului cu șapcă – România tocmai o ia razna, sub ochii noștri – Furtocrația dâmbovițeană – Caloriferiada – Modelarea procesual-organică a procesualității sociale – Un român egoist, neinteresat și slab pregătit – De ce zic unii că epoca Ceaușescu a fost „de tristă amintire”? – Noi am suferit ca voi să aveți metrou azi – Pentru a stârpi mitocănia, nu e suficient s-o ignorăm – Suntem și produs, și cauză – Cum redescoperă cel plecat România de astăzi – Impurifică, Doamne, politicul de azi cu un dram de neprihănire! – Felul cum lucrează diavolul este să macine omenirea asta – De la „Seceră și Ciocan“ la „Scoică și Cârnat“ – Întâmplări din Ronania lui Klaun Împărat – Nervii de oțel și privirea scrutătoare a maiorului Eugen Simion – Partidul Democrat, Socialist, Comunist de Dreapta, Stânga și câteodată Centru – Țin minte că odată i-am aruncat cărțile de pe biroul meu

În loc de concluzie

959

Post-scriptum

967

Indice de nume de persoane

973

Prefață

Atunci când au început tranzițiile din Europa Centrală și Orientală, una dintre puținele idei cu care toată lumea era de acord a fost că și regimul politic, și economia se vor schimba. Nu era însă clar nici cum anume se va petrece schimbarea, nici cât va dura, nici ce obstacole vor fi de depășit și, cu atât mai puțin, care erau elementele de care va trebui să se țină neapărat seama pentru a realiza desprinderea de trecut și pentru a o înțelege. Întrucât schimbări similare avuseseră însă loc și-n America Latină, și-n sudul Europei, iar țările africane începeau, la rândul lor, transformări societale, atmosfera creată de al treilea val postbelic al tranziției era mai mult optimistă decât pesimistă. În această privință, Francis Fukuyama a întrecut chiar măsura, scriind că lumea de după 1989 trăia sfârșitul istoriei, întrucât și democrația, și piața s-au impus în fața oricărei alte forme de guvernare sau de amenajare a relațiilor economice și că, în acest sens, se născuse deja „ultimul om“, care ar fi, pretutindeni, atât liberal, cât și democrat¹. O altă idee larg împărtășită era aceea că, în asemenea împrejurări, când nu mai părea să fi rămas loc pentru un alt tip de individ și o altă formă de societate, rolul ideologiei devenea cu totul neînsemnat. Dacă nu chiar obsolet. Mai ales că unii critici ai totalitarismului precum Hannah Arendt sau Raymond Aron o așezaseră printre componentele-cheie ale regimurilor criminale², iar un politolog precum Daniel Bell considera, încă din anii șaizeci, că ideologiile au murit, o teză înțeleasă de mulți ca anunț al decesului tuturor

1. Francis Fukuyama, *Sfârșitul istoriei și ultimul om*, traducere de Mihaela Eftimiu, Paideia, București, 1992.

2. Pentru acest aspect, v. Hannah Arendt, *Originile totalitarismului*, traducere de Ion Dur și Mircea Ivănescu, Humanitas, București, 1994, pp. 596–621 și Raymond Aron, *Democrație și totalitarism*, traducere de Simona Ceaușu, All Educational, București, 2001, pp. 196–210.

ideilor politice, deși autorul avusese în vedere falimentul escatologiei totalitare, nu al oricărei ideologii¹. La debutul anilor nouăzeci, transformările păreau să nu mai aibă nevoie de ideologi și ideologii. Nici măcar pentru cei care, precum Norberto Bobbio, erau perfect conștienți că existența unor regimuri democrat-liberale sau aspirația către ele nu ne pot îndreptăți să credem că „liberalismul și democrația sunt interdependente“: de fapt, liberalismul este exigența limitării puterii, iar democrația caută împărțirea puterii, spunea Bobbio, iar cele două se îngemănează doar în anumite condiții contemporane, una dintre ele fiind legată de definirea constituțională a drepturilor individuale ca inviolabile². Unii filozofi politici credeau totuși că este nevoie de idei și că e de datoria intelectualilor să le formuleze, tocmai fiindcă ei nu avuseseră dreptate în trecut. Între acești autori era și Karl Popper, care scria, în anul căderii regimurilor comuniste, următoarele: „De ce noi, intelectualii, putem veni în ajutor? Pur și simplu pentru că tot noi, intelectualii, am provocat dezastrele cele mai groaznice. Exterminarea în masă în numele unei idei, al unei doctrine, al unei teorii – aceasta e opera noastră, invenția noastră – invenția intelectualilor. Dacă noi am înceta să-i întărătăm pe oameni unii împotriva altora (deși adesea cu cele mai bune intenții), chiar și numai cu atât s-ar obține un rezultat important“³. La fel ca Popper, alți politologi erau mai preocupați de rolul intelectualilor decât de influența exercitată asupra tranzițiilor de ideile croite de doctrinarii partidelor. De pildă, Ralf Dahrendorf avertiza în 1994 că, dacă intelectualii tac, „societățile nu mai au un viitor“, dar nu credea că ideologiile pot fi de folos pentru a depăși „formidabilele obstacole“ pe care le întâmpina schimbarea în Europa Centrală, de Est și de Sud-Est, ci paria pe tripticul „moralitate, instituții și societate civilă“⁴. La rândul lui, Guy Hermet se gândea tot la intelectuali când venea vorba despre idei, iar ce i se părea important pentru reușita tranzițiilor era ca atitudinea ambivalentă a acestora față de „democrația «formală»“ să fie compensată printr-o ordonare a reformelor, astfel încât guvernării să nu se expună „pericolului de a coaliza toți dușmanii democrației împotriva tranziției“. El mai vedea un pericol pentru noul regim, și anume sărăcia, dar rămânea convins

1. Daniel Bell, *The End of Ideology: on the Exhaustion of Political Ideas in the Fifties*, Glencoe, The Free Press, 1960.

2. Norberto Bobbio, *Liberalism și democrație*, traducere din limba italiană de Ana-Luana Stoicea, prefață de Daniel Barbu, comentarii de Alexandru Duțu, Cristian Preda și Ana-Luana Stoicea, Nemira, București, 1998, pp. 28 și 38.

3. Karl R. Popper, „Libertate și responsabilitate intelectuală“, în *idem*, *Lecția acestui secol*, un dialog cu Giancarlo Bosetti, urmat de două conferințe despre statul democratic și libertate, introducere de Giancarlo Bosetti, traducere din limba italiană de Florin Dumitrescu, comentarii de Mihaela Czobor, Iulia Motoc, Camil-Alexandru Pârvu și Cristian Preda, Nemira, București, 1998, p. 100.

4. Ralf Dahrendorf, *După 1989: morală, revoluție și societate civilă*, traducere din engleză de Mona Antohi, Humanitas, București, 2001, pp. 71 și 165.

că democrația se poate clădi și-n țările care nu sunt bogate¹. Fost leninist în tinerețe, Dominique Colas descoperea, după căderea regimurilor pe care le inspirase conducătorul revoluției ruse, că viața bună dintr-un stat de drept nu are nevoie de o altă ideologie salvaționistă, ci de „o serie de tradiții și de instituții complexe, tehnologii diversificate, precum și o cultură civică”². Alții priveau către dimensiuni diferite. Grzegorz Ekiert și Stephen E. Hanson, de pildă, au coordonat un volum în care mai mulți autori au examinat lumea capitalismului și a democrației din țările ex-comuniste după căderea Cortinei de Fier, luând în seamă „influențele suprapuse ale moștenirilor sociale și culturale precomuniste, ale efectelor regimului leninist și ale rolului acțiunilor din perioada postcomunistă”, acceptând astfel că diversele straturi ale tradiției și decizii recente sunt mai influente decât orice altceva, inclusiv ideologiile³. În schimb, pentru Eric Hobsbawm, nu moștenirile de tot felul, ci naționalismele separatiste recente erau marele obstacol din calea democratizării și a dezvoltării, căci dezmembrarea URSS și a Iugoslaviei, inclusiv prin conflicte armate, era legată de un factor etnic ce stimula pasiuni devastatoare. Iar etnicitatea nu părea să fie limitată la spațiul ex-comunist: „forța sentimentelor, care îndeamnă grupuri de «noi» să obțină o identitate etnolingvistică împotriva amenințării «lor», a străinilor, nu poate fi negată, mai ales în acest secol, când un grup imaginar, britanic – «noi» – a luptat într-un război dement împotriva unui grup simbolic, argentinian – «ei» – pentru a păstra o pășune mlăștinoasă undeva în sudul Atlanticului și când xenofobia a devenit ideologia cea mai răspândită în întreaga lume”⁴. Pe urmele unei asemenea observații, sute de cărți și mii de articole au tratat realitățile pornind de la anihilarea ideologiilor de către etnie. Pentru Samuel Huntington, lucrurile erau și mai complicate: nu identitățile etnice, ci cele culturale și civilizaționale determină istoria în curs. Politologul american susținea că există „șapte sau opt civilizații mari ale lumii”, iar confruntările lor nu pornesc de la ideologii, ci de la cultură, un exemplu fiind cel al conflictelor din fosta Iugoslavie, în care „Rusia a format sprijin diplomatic pentru sârbi, iar Arabia Saudită, Turcia, Iran și Libia au procurat fonduri și arme pentru bosniaci nu din rațiuni ideologice, de putere politică sau interes economic, ci datorită înruderii

1. Guy Hermet, *Cultură și democrație*, traducere din franceză de Claudiu Soare, Pandora-M, Târgoviște, 2002, pp. 123 și 157.

2. Dominique Colas, *Genealogia fanatismului și a societății civile*, traducere din limba franceză de Cristina Arion, Mircea Secure și Alina Vasile, Nemira, București, 1998, p. 353.

3. Grzegorz Ekiert, Stephen E. Hanson (coord.), *Capitalism și democrație în Europa Centrală și de Est*, traducere de Horia Târnavanu, Polirom, Iași, 2010, p. 35.

4. Eric Hobsbawm, *Națiuni și naționalisme din 1780 până în prezent: program, mit, realitate*, traducere de Diana Stanciu, Arc, Chișinău, 1997, p. 166.

culturale¹. Cu mici excepții, credința generală era că forța ideilor politice era moleșită, iar vloga trebuie căutată altundeva.

La noi, deruta privitoare la ideologie a fost sporită de alți câțiva factori. O observație importantă a fost făcută de Sorin Antohi: „spiritul public românesc“, scria el, „e dominat de evoluțiile din lumea literară, mai curând estetice decât ideologice“, iar cărțile de idei sunt recenzate cel mai adesea de literați, „deși cei mai mulți dintre ei nu au competența necesară“. Discuțiile purtate de politicieni ar fi putut să fie, în principiu, „ideologice“, dar sunt, până la urmă, „războaie culturale“. Unele dezlănate și plicticoase, influențate multă vreme de controversa care a dominat ceaușismul târziu, cea dintre occidentalizanți și autohtoniști².

Pe de altă parte, anumiți autori au lucrat cu un atât de original înțeles al ideologiilor, încât nu ar putea fi folosit ca să înțelegi societatea. De pildă, pentru profesorul, traducătorul și jurnalistul Ciprian Șiulea (n. 1969), ideologia are azi un sens strict peiorativ, fiindcă e opusul gândirii critice³. El deplângea atât faptul că spiritul critic e rar exercitat, ba chiar considerat „atac murdar la adresa comunității“ (p. 218), cât și faptul că mediul cultural românesc nu sesizează „caracterul malign al ideologiei care ambiționează să se substituie realității“ (p. 6). Șiulea considera că, în primul deceniu de după 1989, „ideologie“ însemna doar comunism: el ar fi vrut să acrediteze ideea că și liberalismul ajunsese să funcționeze ca „o variantă mai prezentabilă a «comunismului», adică o ideologie unică, ai cărei critici trebuie reduși la tăcere“ (p. 9). De fapt, Șiulea îmbrățișa o interpretare relativizantă a ideologiilor în care – precum la Maiorescu și, mai general, în filozofia conservatoare – ideile trebuie subsumate „unor finalități practice“ (p. 126), nu transformate în utopie și demagogie (p. 15). Pe scurt: ideologiile liberale sunt tot atât de rele precum acelea – comuniste sau progresiste – pe care ele le declară rele și doar conservatorul, adică unul care nu e „cap abstract“ (p. 127), depășește impasul ideologic, ajungând la spirit critic, moderație, pragmatism. În treacăt fie zis, câțiva ani mai târziu de la momentul în care considera că orice ideologie e rea dacă nu-i conservatoare, C. Șiulea intra în comitetul de redacție al manifestului elaborat de anti-anticomuniști, pentru a respinge Raportul Tismăneanu, în care el personal vedea un „lamentabil eșec“, fiindcă ar fi fost vorba despre 665 de pagini ideologice care făceau ca tocmai „anticomuniștii din România să fie cei care mențin în viață comunismul“⁴.

1. Samuel P. Huntington, *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, traducător: Radu Carp, prefață: Iulia Motoc, Antet, București, 1997, pp. 29 și 36.

2. Sorin Antohi, *Războaie culturale: idei, intelectuali, spirit public*, Polirom, Iași, 2007, pp. 19 și 30–31.

3. Ciprian Șiulea, *Retori, simulacre, impostori: cultură și ideologii în România*, Compania, București, 2003.

4. *Idem*, „Lamentabilul eșec al anticomunismului“, în Vasile Ernu, Costi Rogozanu, Ciprian Șiulea, Ovidiu Țichindeleanu (coord.), *Iluzia anticomunismului. Lecțiuni critice ale Raportului Tismăneanu*, Cartier, Chișinău, 2008, pp. 219–241.

Dacă pentru Șiulea ideologia e atât de rea, încât hrănește regimul născut din ideologia pe care o combate, în analiza propusă de profesoara Mihaela Miroiu ca introducere la un volum de sinteză pe care l-a coordonat¹, ideologiile erau văzute ca „progenituri intelectual-politice“ ale oamenilor moderni, chiar dacă „gândirea de tip ideologic nu este o apariție strict modernă“, iar filozofi precum Platon sau Aristotel „au avut, la rândul lor, proiecte pentru o guvernare și o societate mai bune“ (p. 15). Trecând în revistă diverse considerații academice despre istoria și natura ideologiilor, Miroiu alegea o definiție a acestora ce ia în seamă anumite „valori etice proprii sau improprii democrației“, și anume „autonomia personală; femeile; oamenii din alte grupuri rasiale decât cel dominant; minoritățile etnice, religioase, sexuale; emigranții și, în general, pe cei considerați «străini»; ființele non-umane și problemele de mediu“. Pe această bază, ea accepta că ideologiile joacă un rol important și astăzi. Apoi le separa pe cele pluraliste, care, zicea Miroiu, sunt și etice, de ideologiile antipluraliste, care sunt anti-etice, situând între ele unele de graniță (pp. 31–32). În prima categorie, ar intra liberalismul, social-democrația, feminismul, creștin-democrația, conservatorismul, ecologismul și ideologiile verzilor, libertarianismul, globalismul și multiculturalismul. Ideologii antipluraliste sau moniste ar fi comunismul, extrema dreaptă și fundamentalismul religios, în vreme ce „granița“ era ilustrată de anarhism și de populism. Coordonatoarea relativiza totuși criteriile etice de demarcație, zicând că e vorba despre o „dominantă“ de un fel sau altul și că toate ideologiile sunt „puternic hibridizate“ (p. 31). În prezentarea fiecărei ideologii, la final de capitol era înfățișată și situațiunea din spațiul românesc. Tabloul rezultat nu era convingător. Un autor ca H.R. Patapievici era categorisit și ca liberal (p. 63), și drept conservator (p. 184), iar un politician ca Traian Băsescu era campionul identităților, fiind prezentat fie drept creștin-democrat (p. 98), fie ca libertarian (p. 233), fie ca populist (p. 345).

În anii '90 și 2000, termenul *ideologie* era atât de discreditat, încât, în unele cazuri, îi erau preferați alții precum *doctrină*, *opțiune programatică* sau *orientare ideologico-doctrinară*. Prima variantă o găsim la Alina Mungiu-Pippidi, care a ținut cu tot dinadinsul să imite inițiativa lui Dimitrie Gusti din 1924 de a lămuri ce erau „doctrinile partidelor politice“ și, cincizeci și trei de ani mai târziu, să organizeze un ciclu de conferințe similar². Ea preciza, de fapt, că nu a propus conferențiarilor termenul „ideologie“, ci pe cel de „doctrină“, fiindcă primul a fost complet delegitim de comunism și, în plus, ar fi fost oricum mult mai general decât al doilea termen. Ar exista, de fapt, doar trei ideologii – liberalism, socialism, conservatorism (p. 9). În schimb, zicea Mungiu-Pippidi,

1. Mihaela Miroiu (coord.), *Ideologii politice actuale*, Polirom, Iași, 2012.

2. Alina Mungiu-Pippidi, *Doctrine politice. Concepte universale și realități românești*, Polirom, Iași, 1998.